

سلاحهای بیولوژیک و بیوانفورماتیک

مروری جامع از تاریخ تا چالش‌های مدرن و نقش فناوری‌های نوین در دفاع زیستی

تعریف و ماهیت تهدید

سلاحهای بیولوژیک، استفاده عامدانه از ارگانیسمهای بیماری‌زا (بакتری، ویروس، قارچ (یا سموم آن‌ها برای آسیب رساندن به انسان، حیوانات یا گیاهان است.

⚠ چالش استفاده دوگانه (Dual-Use)

همان دانشی که برای ساخت واکسن و درمان استفاده می‌شود، می‌تواند برای ساخت سلاحهای مرگبار به کار رود. این بزرگترین چالش اخلاقی و امنیتی در زیست‌شناسی مدرن است.

تاریخچه تاریک سلاحهای زیستی

۲۰۰۱

نامه‌های آنتراکس

ارسال پاکتهای حاوی اسپور سیاه‌زخم در آمریکا که آغازگر عصر نوین دفاع زیستی شد.

۱۹۳۲-۱۹۴۵

واحد ۷۳۱ ژاپن

آزمایش‌های وحشتناک انسانی و پخش ککهای آلوده به طاعون در چین.

جنگ جهانی اول

خرابکاری‌های آلمان

آلوده کردن اسب‌ها و دام‌های متفقین به باکتری مشمشه و سیاه‌زخم.

۱۳۴۶ میلادی

محاصره کافا

پرتاب اجساد قربانیان طاعون با منجنیق به داخل شهر توسط مغول‌ها؛ یکی از اولین نمونه‌های جنگ بیولوژیک.

طبقه‌بندی عوامل خطر (CDC)

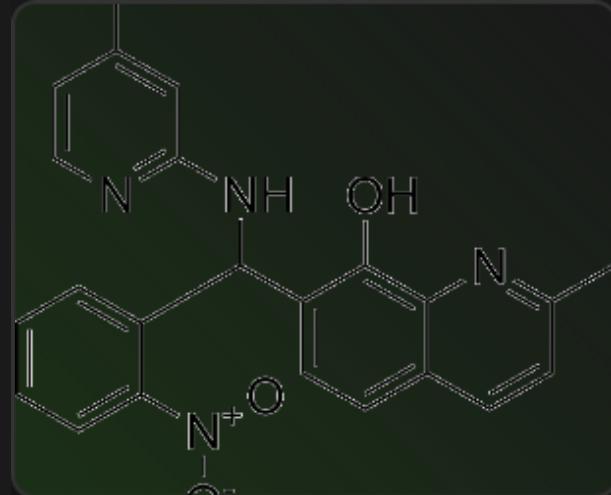
دسته (Category)	میزان خطر	نمونه عوامل	ویژگی‌ها
Category A	بسیار بالا	سیاه‌زخم، آبله، طاعون، بوتولیسم	انتقال آسان، مرگ‌ومیر بالا، ایجاد وحشت عمومی
Category B	متوسط	بروسلوز، رایسین، سم اپسیلوف	پخش نسبتاً آسان، بیماری‌زایی متوسط
Category C	نوظهور	ویروس‌های نیپا و هانتا	پاتوژن‌های مهندسی شده آینده با قابلیت دسترسی بالا

عوامل بیولوژیک اصلی

آبله (Smallpox)

ویروسی که ریشه‌کن شده اما نمونه‌های آزمایشگاهی آن همچنان یک تهدید بالقوه ویرانگر هستند.

سم بوتولینوم

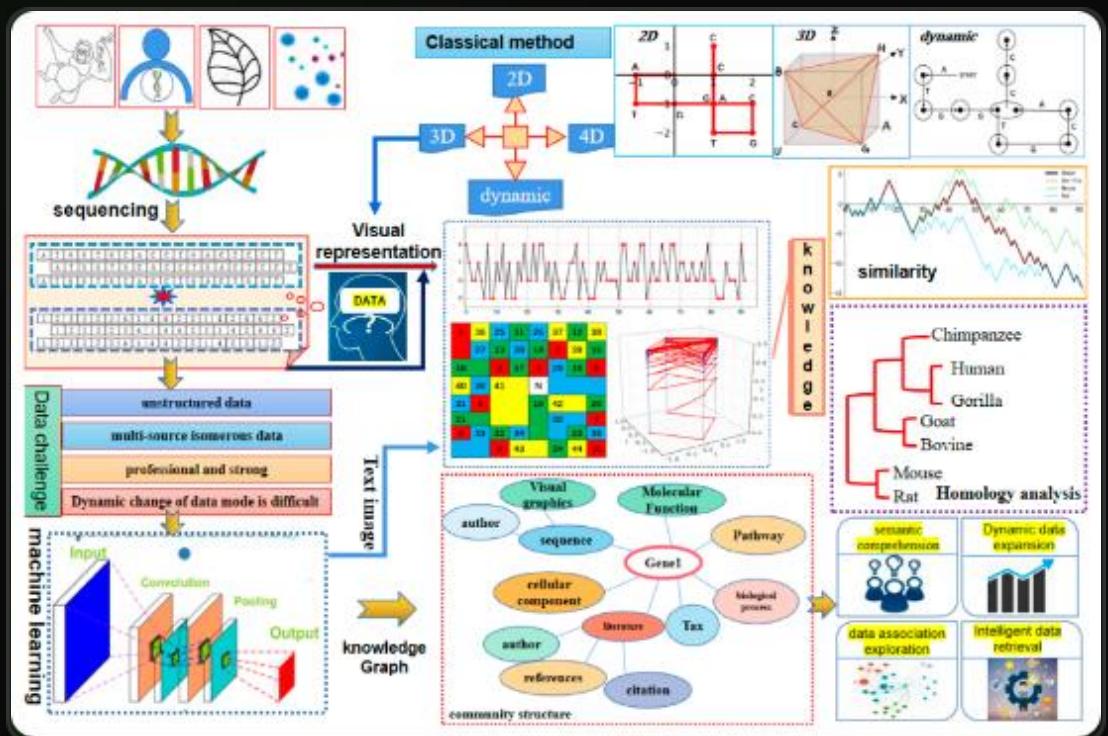
کشنده‌ترین سم شناخته شده برای بشر؛ مقدار بسیار ناچیزی از آن می‌تواند جمعیت زیادی را فلچ کند.

سیاه‌زخم (Anthrax)

به دلیل پایداری اسپورها و قابلیت پخش به صورت آئروسل، خطرناک‌ترین باکتری محسوب می‌شود.

نقش بیوانفورماتیک: شناسایی سریع

ژنومیکس و متاژنومیکس (Metagenomics)

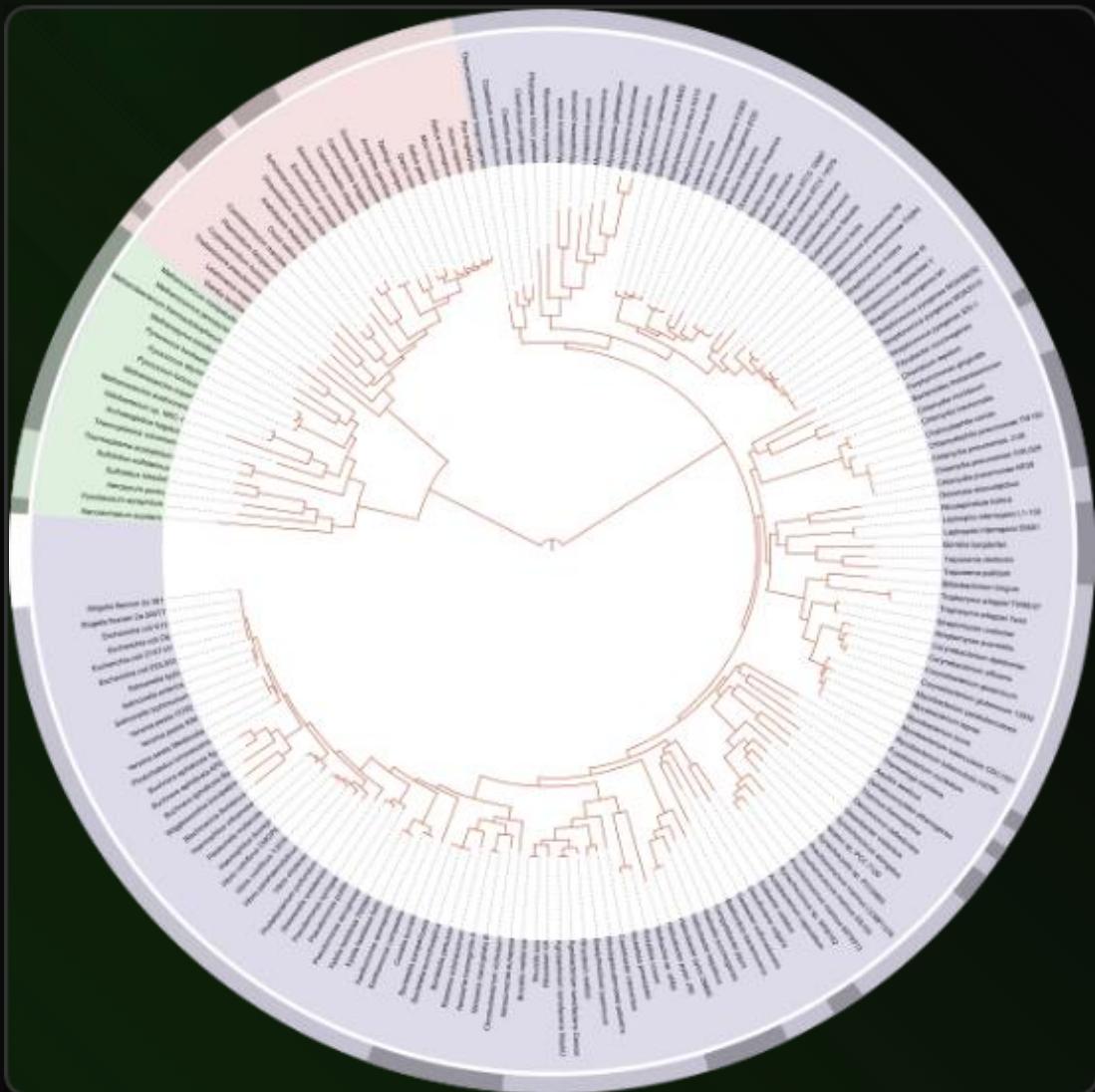
در هنگام یک حمله بیولوژیک، زمان طلاست. روش‌های سنتی کشت میکروبی کند هستند.

✓ **توالی‌بایی نسل جدید (NGS):** خواندن سریع DNA تمامی موجودات در یک نمونه محیطی.

✓ **الگوریتم‌های تطبیق:** مقایسه قطعات DNA با پایگاه‌های داده (مثل GenBank) برای شناسایی پاتوژن ناشناخته.

✓ **تشخیص پاتوژن‌های مهندسی شده:** یافتن تووالی‌های غیرطبیعی یا دستکاری شده.

بیوانفورماتیک جنایی (Microbial Forensics)

انتساب منشاء حمله (Attribution)

بعد از شناسایی عامل، سوال مهم این است: "این میکروب از کجا آمده است؟"

✓ **آنالیز فیلوجنتیک:** رسم درخت تکاملی برای فهمیدن اینکه سویه یافت شده به کدام سویه‌های آزمایشگاهی یا طبیعی شبیه است.

✓ **امضای ژنتیکی (SNP Analysis):** استفاده از تفاوت‌های تک نوکلئوتیدی به عنوان اثر انگشت دقیق باکتری. این روش در ردیابی منشاء حملات آنتراسس ۲۰۰۱ کلیدی بود.

تهدیدات نوین: زیست‌شناسی مصنوعی

پیشرفت‌های خیره‌کننده در مهندسی ژنتیک، مرزهای تهدید را جابجا کرده است.

فناوری **CRISPR-Cas9** امکان ویرایش دقیق ژنوم را فراهم کرده است. خطرات بالقوه شامل:

- ✓ افزایش مقاومت دارویی پاتوژن‌ها.
- ✓ بازسازی ویروس‌های منقرض شده (مانند سنتز ویروس آبله اسپی).
- ✓ طراحی پاتوژن‌های کاملاً جدید که سیستم ایمنی بدن آن‌ها را نمی‌شناسد.

اقدامات متقابل و واکسن‌سازی معکوس

۰۱ طراحی دارو

استفاده از مدل‌سازی ساختاری پروتئین (مانند AlphaFold) برای یافتن نقاط ضعف سموم و طراحی بازدارنده‌های دقیق مولکولی برای خنثی کردن اثر سلاح.

۰۲ واکسن‌سازی معکوس

به جای کشت پاتوژن، از اطلاعات ژنومی برای پیش‌بینی آنتی‌ژن‌های سطحی استفاده می‌شود. این روش زمان تولید واکسن را از سال‌ها به ماه‌ها کاهش می‌دهد (مانند mRNA واکسن‌های).

کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیک (BWC 1972)

«توسعه، تولید، انباشت و به دست آوردن عوامل بیولوژیک یا سموم که

تجیه صلح‌آمیز ندارند، ممنوع است.».

با این حال، عدم وجود مکانیسم نظارتی دقیق و پیش‌رفت سریع تکنولوژی، پایین‌دی به این معاهده را با چالش روپرتو کرده است.

آینده: هوش مصنوعی و دفاع زیستی

ناظارت زیستی پیشگیرانه

آینده دفاع زیستی در گرو ادغام هوش مصنوعی و بیوانفورماتیک است:

- **سنسورهای محیطی هوشمند:** تشخیص آنی پاتوژن‌ها در هوا یا آب.
- **مدل‌سازی پیشرفته:** پیش‌بینی نحوه تکامل پاتوژن‌ها قبل از وقوع جهش.
- **پاسخ سریع:** طراحی خودکار آنتی‌بادی‌ها و واکسن‌ها توسط هوش مصنوعی در چند روز پس از شیوع.

سؤال؟

o.mohebi@stu.ucs.ac.ir

Image Sources

<https://ih1.redbubble.net/image.293399789.7350/flat,750x,075,f-pad,750x1000,f8f8f8.u2.webp>

Source: www.redbubble.com

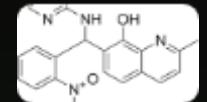
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/a/a1/Bacillus_anthracis_Gram.jpg/1200px-Bacillus_anthracis_Gram.jpg

Source: da.wikipedia.org

https://file.medchemexpress.com/product_pic/hy-18671.gif

Source: www.medchemexpress.com

https://png.pngtree.com/thumb_back/fh260/background/20240522/pngtree-ai-generated-bacteria-biology-science-technology-glow-in-the-dark-background-

Source: pngtree.com image_15691448.jpg

https://www.mdpi.com/ijms/ijms-26-00477/article_deploy/html/images/ijms-26-00477-g001.png

Source: www.mdpi.com

https://www.digitalatlasofancientlife.org/wp-content/uploads/2017/06/600px-Tree_of_life_SVG-PublicDomain.svg_.png

Source: www.digitalatlasofancientlife.org

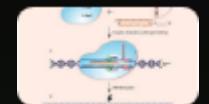

Image Sources

https://pub.mdpi-res.com/ijms/ijms-21-09604/article_deploy/html/images/ijms-21-09604-g001.png?1608192468

Source: www.mdpi.com

https://images.stockcake.com/public/9/d/c/9dcad5fc-927b-4231-89ab-d1bac4555aef_large/laboratory-safety-protocol-stockcake.jpg

Source: stockcake.com

